

Mgr Ewa Rudnicka
Olsztyn – UWM

KARIERA BIBLIOTEKARZA – MIT CZY RZECZYWISTOŚĆ

Abstract

The contemporary labour market is requiring, uncertain, changeable and it expects competences' self – improvement from the employees. The new professions are appearing, other are disappearing – the reason for which are social needs or new IT technologies, the tools of the trade facilitating performed tasks. It affects the professional development of employees in different industries. Academic librarians, as the occupational group, have been experiencing changes on this field for several years, both through modern methods of work used in the librarianship and a result of social transformations or also metamorphoses of political surroundings. Transforming surroundings causes concerns about the course of the librarians' career, its possibilities and consequences of implemented legal changes. There is also a question about librarians' motivation towards professional development.

Streszczenie

Współczesny rynek pracy jest wymagający i niepewny, zmienny i oczekujący od pracowników kompetencji w samodoskonaleniu. Pojawiają się nowe profesje, inne zanikają, na co wpływ mają potrzeby społeczne czy nowe technologie informatyczne, narzędzia pracy ułatwiające wiele czynności w wykonywanych zadaniach. Ma to wpływ na rozwój zawodowy pracowników w różnych branżach. Bibliotekarze akademicy, jako grupa zawodowa, od kilkudziesięciu lat doświadczają zmian na tym polu, tak poprzez nowoczesne metody pracy zastosowane w bibliotekarstwie, jak również na skutek przemian społecznych, czy też metamorfoz otoczenia politycznego. Przeistaczające się otoczenie wywołuje niepokój o tok kariery bibliotekarzy, o jej możliwości i o konsekwencje wprowadzanych zmian prawnych. Również pojawia się pytanie o motywację bibliotekarzy do działań w kierunku rozwoju zawodowego.

Ośrodki naukowe, jakimi są uczelnie wyższe, w swych strukturach są zobowiązane organizować biblioteki, które posiadając status instytucji naukowych mają zadanie prowadzenia działań naukowych do czego potrzebni są pracownicy o określonych kwalifikacjach, co z kolei, pozwala tym ostatnim na realizowanie ambicji zawodowych [Ustawa, 2005]. Tradycyjnie kariera bibliotekarza akademickiego opiera się głównie na osiągnięciu tytułu bibliotekarza dyplomowanego i tak jest postrzegana w środowisku. Danuta Konieczna podkreśla złożoność zagadnienia w przypadku profesji bibliotekarskiej, zwracając uwagę na inne możliwości osiągnięcia sukcesu w tym zawodzie [Konieczna, 2013, s. 163]. Nasuwa się więc kilka pytań, gdy mowa o karierze bibliotekarza naukowego¹. Jak na przestrzeni lat wyglądał rozwój zawodowy bibliotekarza? Czy ma on szanse w najbliższej przyszłości na osiągnięcie sukcesu zawodowego? Czy kariera jest tym, czego bibliotekarz pragnie on na swej drodze zawodowej? I podstawowe pytanie, co oznacza ów sukces na polu bibliotekarstwa? Przeanalizowane dokumenty, wyniki badań w literaturze przedmiotu pozwalają na dokonanie podsumowania oraz sformułowania diagnozy dzisiejszej postawy i oczekiwań bibliotekarzy wobec kwestii rozwoju zawodowego.

Pojęcia kariery i sukcesu zawodowego potocznie są uważane za równoznaczne. Karierę postrzega się poprzez osiąganie coraz wyższych funkcji w organizacji, sprawowanie władzy czy to zawodowej czy politycznej, czy społecznej. Człowiek, o którym mówi się, że osiągnął karierę, czy świetnie mu rozwija się kariera, postrzegany jest jako osoba zadowolona z życia zawodowego, ale często i prywatnego. Zadowolenie to płynie z piastowania stanowisk wymagających szczególnych umiejętności czy przyjęcia na siebie większej odpowiedzialności za powierzone zadania. Czasem za sukcesem zawodowym idzie przejście do innej, wyższej grupy społecznej, wejście do elity profesji itp. Kariera zawodowa, która rozwija się dynamicznie i zadowalająco, pociąga za sobą satysfakcję z pracy, poczucie subiektywne, aczkolwiek nadające życiu wyjątkową jakość [Wudarzewski, 2016, s. 125].

Definicje słownikowe pokazują, że określenia *kariera* i *sukces* nie są synonimiczne, aczkolwiek w praktyce często używa się ich zamiennie. Według internetowego słownika *kariera* to:

1. zdobywanie coraz wyższej pozycji w jakimś zawodzie lub w jakiejś dziedzinie; też: sukces odniesiony w tym zawodzie lub w tej dziedzinie»
2. zaskakująca popularność czegoś»
3. przebieg czyjejś pracy zawodowej w ciągu całego życia» [Słownik].

---

¹ Ścieżki rozwoju wyglądają różnie w poszczególnych typach bibliotek. Wybrano biblioteki akademickie, które dają możliwości do rozwoju zawodowego również na polu nauki.

Słownik Języka Polskiego pod red. Mieczysława Szymczaka podkreśla znaczenie *kariery* dla pozycji osiągananej szerzej, także w środowisku². Natomiast w Słowniku języka polskiego z 1964 można znaleźć informację, że wyraz ten pojawił się w przestrzeni społecznej i językowej dopiero po 1945 r. [Słownik języka polskiego, 1964, s. 569].

Z kolei *osiągnięcie sukcesu* kojarzone jest z pozytywnym wynikiem, np. wprowadzenia jakiegoś pomysłu w życiu, osiągnięcia dobrostanu życiowego „powodzeniem, triumfem” [Słownik, 1998, s. 342]. Z jednej strony, sukces zawodowy to indywidualne odczucie osiągnięcia czegoś ważnego w ramach wykonywania profesji, z drugiej strony, poczucie to musi być wzmocnione opinią społeczną, która potwierdza ową ważność. Co więcej, kandydat na karierowicza (w pozytywnym znaczeniu) winien być osobą aktywnie zdążającą w obranym kierunku rozwoju zawodowego, czyli wpływającą na swój los [Siekańska, 2004, s. 276]. Z tym kojarzy się wykształcenie, samokształcenie, aktywność zawodowa, uwidaczniająca się w uczestnictwie w życiu organizacji.

Czy w zawodzie bibliotekarza można osiągnąć taki poziom satysfakcji zawodowej, by określić ją sukcesem zawodowym, realizacją kariery? Czy w 2017 roku bibliotekarz może wyznaczyć sobie taką drogę zawodową, by zdobyć swe cele? Czy bibliotekarz akademicki ma potrzebę rozwoju i chce rozszerzać swe horyzonty czy perspektywy zawodowe? Pytania te nie są bezzasadne, ponieważ w wielu publikacjach czy w badaniach satysfakcji z pracy bibliotekarze wskazują na niski stopień zaspokojenia potrzeby ważności jako profesji, ale także na poczucie marginalizacji zawodu bibliotekarskiego – jednostkowe i nie tylko, czym wskazują na niewiarę w możliwość zrobienia kariery w bibliotece [Konieczna, 2013, s. 170]. Z kolei, zmieniające się decyzje Ustawodawcy wskazują na swoistą niespójność tych kwestii, zwłaszcza w kontekście zdążania do wykreowania społeczeństwa wiedzy, a uczelni wyższych do miana organizacji uczących się. Kolejne pytanie wynika z tej ostatniej kwestii, czy w świetle obowiązującego prawa kariera bibliotekarza to proces klarowny, możliwy do spełnienia, przynoszący ukontentowanie pracownikowi i jego pracodawcom?

Udokumentowana historia bibliotek wskazuje, że zawód bibliotekarza był na przestrzeni wieków zajęciem szacownym i nobilitującym osoby wykonujące je i można z niej wywnioskować, że bibliotekarze byli ambitni i ciężko pracowali nad swą karierą. Przez wiele wieków biblioteki dworskie, królewskie, były prowadzone przez uczonych, którzy cieszyli się głębokim poważaniem społecznym oraz uznaniem swych pracodawców [Zimnoch, s. 20]. Wraz z zadaniem prowadzenia zbiorów swego dobrodzieja bibliotekarze wypełniali inne obowiązki, np. sekretarza dworu, nauczyciela, a jednocześnie zajęcie księgami traktowane było przez samych bibliotekarzy jako kolejny krok w karierze dworskiej [Małczyńska, 1982, s. 43]³. Czy ówczesni biblioteka-

---

² „1. Zdobywanie coraz wyższych stanowisk w pracy zawodowej i coraz wyższej pozycji w środowisku, 2. przebieg pracy zawodowej” [Słownik, 2012, s. 316].

³ Hugo Blotius uważał, że łączenie zadań nie jest właściwe, ponieważ bibliotekarz jako człowiek wszechstronnie wykształcony, nowoczesny w sposobie myślenia, powinien poświęcić się wyłącznie pracy nad zbiorami, a jednocześnie winien być z urodzenia bądź uznania nobilitowany. Zob. Gębołyś, s. 24.

rze mogli uważać swoje wyzwania biblioteczne jako wyróżnienie, możliwość awansu społecznego czy rozwój intelektualny? Można przypuszczać, że tak analizując nazwiska i historie osób zajmujących się zbiorami bibliotecznymi. Sięgając nawet średniowiecza, można wysunąć wniosek, że motywacja do zajmowania się księgami mogła być wysoka, skoro klasztorny bibliotekarz w wiekach średnich często był wymieniany jako drugi po opacie w hierarchii klasztornej, a w wiekach późniejszych rolę bibliotekarza traktowano jako etap kariery naukowej.

Oświecenie przyniosło wzrost zainteresowaniem edukacją młodych ludzi, a reformy szkolnictwa KEN przyczyniły się również do unowocześnienia bibliotekarstwa polskiego i podniesienia rangi zawodu bibliotekarza do zajęcia samodzielnego, płatnego, z określonymi ściśle zadaniami. Staraniami Komisji kierownik biblioteki Szkoły Głównej Wileńskiej miał mieć status równy nauczycielom akademickim. Wydaje się, że takie perspektywy zawodowe czynią wówczas profesję bibliotekarską za kuszącą i ważką w postrzeganiu społecznym.

Okres zaborów to trudny czas dla polskiej kultury, lecz w historii zapisało się kilka nazwisk związanych z działaniem bibliotek. W Polsce dziewiętnastowiecznej zbiory biblioteczne pełniły rolę szczególnie doniosłą – dziedzictwa narodu, które należało chronić w wyjątkowych czasach zaborczej niewoli. Kolekcjonowaniem ksiąg zajmują ziemianie, arystokracja, a opiekę nad zasobami powierzają bibliotekarzom, bibliografom, fascynatom księgoznawstwa. O możliwości realizacji swoich planów zawodowych na polu bibliotekarstwa świadczyć może kariera Karola Estreichera, który odnosi w nim ogromne sukcesy, co przyniosło mu zaszczytne miejsce w historii nie tylko bibliotekarstwa polskiego, ale i kultury polskiej.

Miarą sukcesu są także osiągnięcia finansowe, a tu źródła podają, że w zaborze austriackim prestiżu bibliotekarzom wyższych uczelni dodawał fakt, że ich uposażenie równe było profesorskiemu. Jerzy Włodarczyk, podsumowując swą analizę postaw i działalności bibliotekarzy w okresie niewoli zaborczej, niestety, podkreśla znaczenie posady bibliotecznej dla ówczesnych bibliotekarzy akademickich jako trampoliny na drodze naukowej. W XIX wieku zajęcia bibliotekarskie, teoria bibliotekoznawcza nie satysfakcjonowała zatrudnionych w bibliotekach profesorów czy naukowców jako nieatrakcyjna intelektualnie w porównaniu do pracy w katedrze uniwersyteckiej [Włodarczyk, 1986, s. 68-69]. Należy jednak zauważyć, że przyjmowali oni te miejsca pracy, czekając na możliwość przejścia na etat uniwersytecki. Nad tą przedmiotową postawą wobec zawodu bibliotekarza ubolewał także Eustachy Gaberle, który uważał, że wpłynęła ona niekorzystnie na bibliotekarzy, którzy nie należeli do profesury, a to ich szeregi rosły na przełomie XIX i XX wieku, co świadczy o zainteresowaniu wyłącznie pracą biblioteczną w społeczeństwie, popularną wówczas jako pracą u podstaw (organiczną, pozytywistyczną) [Gaberle, 1929, s. 273]. Na ziemiach polskich praca wśród zasobów kulturalnych to nie tylko praca zarobkowa, rozwijanie się jako jednostki, ale

także wizja swej pracy dla narodu pozbawionego państwowości, co miało zapewne duże znaczenie dla wielu bibliotekarzy ówczesnych czasów.

Jak ważna była idea dbania o dobrą kulturę polską można zauważyć poprzez działania działaczy społecznych w początkach XX wieku. Należy zwrócić uwagę, z jaką szybkością zajęto się kwestią bibliotek w momencie, gdy nadzieja na wolność stawała się coraz realniejsza, ponieważ jeszcze w 1917 r. powstał Związek Bibliotekarzy Polskich, nie czekając na rozwiązania polityczne w sprawie przywrócenia granic państwu polskiemu. Dekret Rady Regencyjnej z 3 stycznia 1918 r., a więc blisko rok przed podpisaniem pokoju w Wersalu, postanowił, że sprawami bibliotek zajmie się Referat Bibliotek w Wydziale Nauk i Oświaty Powszechnej. Referat miał pracować nad ujednoczeniem zasad pracy bibliotek oraz nad uformowaniem zawodu bibliotekarza w państwie polskim [Puchalski, 1995]. Po formalnym odzyskaniu niepodległości rozpoczął się proces jednoczenia ziem polskich, który wspomagali swą pracą bibliotekarze, koordynując działania na rzecz nauki i kultury polskiej, a także unowocześniając pracę w bibliotece, dostosowując ją do oczekiwań ówczesnych użytkowników. Ówczesni bibliotekarze okazali się ludźmi czynu i rozpoczęli działanie nad szkolnictwem bibliotekarskim, podręcznikami do nauki zawodu czy nad zasadami obowiązującymi w procesach bibliotecznych, jednocześnie biorąc aktywny udział w pracach międzynarodowych gremiów bibliotekarskich.

Z pewnością, jednym z problemów wówczas podejmowanych była kariera bibliotekarza, jako osoby o wyjątkowym statusie społecznym. Wkrótce po I wojnie światowej rozpoczęły działanie kursy biblioteczne tworzone z myślą o elicie bibliotekarskiej, a przez 20 lat niepodległości zorganizowano takich 130 kursów. Podjęto również próby kształcenia uniwersyteckiego w ramach Warszawskiego Towarzystwa Kursów Naukowych, czy Studium Pracy Społeczno-Oświatowej. W 1930 r. wprowadzono państwowy egzamin do służby bibliotecznej pierwszego i drugiego stopnia, co nadawało bibliotekarzom status urzędnika państwowego [Rozporządzenie]⁴. Wymagania ustawowe wobec bibliotekarzy ubiegających się o te stanowiska były wysokie – obowiązywała znajomość prawa konstytucyjnego, administracyjnego, przepisów obowiązujących w bibliotekach, w których kandydat pracuje oraz umiejętność posługiwania się (w mowie i piśmie) jednym lub dwoma językami obcymi, w zależności od kategorii służby. Aktywność zawodowa działaczy bibliotekarskich była ogromna, o czym świadczy ich obecność w międzynarodowych stowarzyszeniach (IFLA), próby wpłynięcia na Ustawodawcę w celu skonstruowania prawa przyjaznego bibliotekom i bibliotekarzom, dbałość o kształcenie kadr itd. Ustanowiono wówczas tytuł bibliotekarza naukowego, a kandydaci do niego stanęli do państwowego egzaminu do służby bibliotecznej na siedmiu sesjach egzaminacyjnych⁵.

---

⁴ W 1920 r. do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wniesiono projekt ustawy o państwowej służbie bibliotekarskiej. Zob. Birkenmajer, 1929, s. 257.

⁵ Łącznie w tym czasie przystąpiło do egzaminów 103 osoby – zdało 98 osób. Zob. Gaca-Dąbrowska, 1982, s. 119.

Wszelkie formy kształcenia bibliotekarzy, rozwijania ich wiedzy, a tym samym umożliwianie rozwoju kariery zawodowej przerwała II wojna światowa, jednak po jej zakończeniu podjęto działania na rzecz odtworzenia placówek bibliotecznych, jak również umożliwienia zatrudnienia w nich wykwalifikowanej kadry bibliotecznej⁶. O ile już w listopadzie 1944 r. ukazało się rozporządzenie w sprawie zabezpieczenia bibliotek i zbiorów bibliotecznych na terenach wyzwolanych, to we wrześniu 1945 r. Ministerstwo Oświaty wydało rozporządzenie dotyczące zakresu działań Wydziału Bibliotek, oraz powołano do życia Radę Książki jako ciało administracyjne kompetentne do organizacji kształcenia przyszłych bibliotekarzy.

W kwietniu 1946 r. światło dzienne ujrzał Dekret o bibliotekach, a 15 maja 1946 r. przywrócono Komisję Egzaminacyjną pierwszego i drugiego stopnia w państwowej służbie bibliotecznej, co świadczy o towarzyszącej władzom państwowym myśli o kształceniu kadr bibliotecznych na najwyższym poziomie zawodowym. Wkrótce egzaminy zostały zastąpione przez dwuletnie praktyki zawodowe, a wszystkie te poczynania władz miały na celu odtworzenie kapitału intelektualnego wyniszczonego w trakcie działań wojennych. W latach 50. zeszłego wieku pojawiła się nowa grupa zawodowa w bibliotekach naukowych – bibliotekarzy dyplomowanych, co pozwalało na realizowanie swych ambicji zawodowych przez pracowników, a jednocześnie „[...] podnosi się prestiż zawodu bibliotekarza wskutek nadania mu prawnego statusu pracownika naukowo-dydaktycznego” [Ćwiekowa, 1979, s. 299]⁷. Należy zauważyć, że czasy powojenne zmieniły postrzeganie społeczne zawodu bibliotekarza, a tym samym spowodowały obniżenie jego rangi społecznej. Powszechne zatrudnienie kobiet w zawodzie pozwoliło na realizację marzeń pań o realizacji ambicji zawodowych, ale jednocześnie usankcjonowało niskie pobory osób pracujących w bibliotekach⁸. W miarę upływu lat dopuszczono do sytuacji przypadkowości wyboru profesji bibliotekarskiej przez osoby, nie wiedzące, jak pokierować sobą po ukończeniu studiów. To wszystko miało wpływ na ukształtowanie się opinii o zawodzie bibliotekarskim jako niewymagającym, przeznaczonym dla kobiet i osób nie mających większych potrzeb i ambicji zawodowych [Kołodziejska, 2010, s. 14]. Jak widać z dalszych losów profesji biblio-

---

⁶ Podczas wojny nie zaniechano kształcenia bibliotekarskiego i przygotowywano kolejne kadry, gotowe w momencie odzyskania niepodległości podjąć pracę. Kształcenie bibliotekarzy prowadziła m.in. Wanda Dąbrowska.

⁷ Gdy po wojnie powrócono do idei nadawania bibliotekarzom rangi pracowników nauki poprzez wprowadzenie w życie stanowisk bibliotekarzy dyplomowanych w bibliotekach naukowych, do egzaminów stanęło 430 osób w latach 1962–1977 (zdało 358), co świadczy o zainteresowaniu działalnością naukową w bibliotekach oraz rozwojem własnej drogi zawodowej. W okresie późniejszym liczba ta ulegała wahaniom, by w 2017 roku osiągnąć poziom około 270 bibliotekarzy.

⁸ Uwagi tej nie należy postrzegać jako przejawu niechęci do pracy kobiet, jedynie wskazania na dążenia władz, by zatrudniać za możliwie jak najniższą płacę, a zważywszy na demograficzne straty wojenne Polski uzupełnienie wielu zawodów poprzez otwarcie ich na kobiety, spowodowały feminizację wielu zawodów – medycznych, oświatowych i in., co wcale nie wpłynęło pozytywnie na pozycję społeczną tych profesji.

tekarskiej trend ten utrzymywał się i utrzymuje nadal, co przekonuje społeczeństwo o nieznaczej wartości zawodu bibliotekarza.

Powojenne dzieje pracowników bibliotek akademickich wskazują na ich starania o pokazanie rzeczywistej rangi zawodu, czy zaznaczenie powiązań działalności bibliotek z rozwojem nauki polskiej, co było widomym znakiem wyjątkowości profesji. Rolę bibliotekarza, jako osoby doskonale poruszającej się w świecie naukowym, by móc wspierać uczonych w ich pracy pokazują stanowiska i opinie wybitnych bibliotekarzy, ale także treść Ustawy o bibliotekach, wskazująca zadania bibliotek naukowych [Ustawa, 1997]. Należy zauważyć posunięcia Ustawodawcy, który obniżał systematycznie rangę egzaminu na bibliotekarza dyplomowanego, m.in. w 1983 r. zmieniając formę egzaminu czy obdarzając przywilejami elity bibliotecznej również bibliotekarzy na stanowiskach bibliotekarskich – starszych bibliotekarzy i kustoszy⁹. Wywołało to protest profesjonalistów, a jednocześnie ukazało brak motywacji, zwłaszcza materialnej, dla pracowników, chcących przystąpić do egzaminu państwowego. Jednocześnie w bibliotekach naukowych, ale nie tylko, rosła liczba pracowników z wyższym wykształceniem bibliotekoznawczym na skutek coraz szerzej dostępnej edukacji wyższej w Polsce, co powodowało ogólny wzrost kadr profesjonalnych w tych jednostkach, których brakowało w poprzednich okresach historycznych. Powstał problem sensu istnienia samego tytułu „bibliotekarz dyplomowany”, a także przeprowadzania egzaminu z wiedzy, którą bibliotekarze posiadli w trakcie studiów [Samsel, 2013, s. 49].

Kolejną cezurą w dziejach bibliotekarstwa polskiego, którą można odnieść do historii budowania kariery zawodowej bibliotekarzy są lata 80. zeszłego wieku. Wydarzenia polityczne wywarły wpływ na ludzi tworzących zawód lub dopiero wstępujących w szeregi bibliotekarzy. Koniec rządów komunistycznych w Polsce wraz ze zmianami społecznymi i technologicznymi dokonały w zawodzie bibliotekarskim rewolucji. I choć mowy nie było o realnym zwiększeniu prestiżu profesji, włączenie kadry bibliotek naukowych do elity naukowej kraju, to jednak powstały możliwości dla bibliotekarzy realizowania siebie jako członka społeczności zawodowej. Oczywiście jest, że postrzeganie szansy ku budowie swej kariery może być różne, ale demokracja stworzyła warunki swobodnego przemieszczania się myśli intelektualnej i technologicznej, z czego wielu bibliotekarzy skorzystało i korzysta.

Następna zmiana prawna wpływająca na zawód bibliotekarski to przeprowadzona w 2013 r. deregulacja zawodów. Egzamin na bibliotekarza dyplomowanego i dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej został odwołany ustawą deregulacyjną, co zamknęło dotychczasowe możliwości rozwoju kariery zawodowej

---

⁹ Bibliotekarzy dyplomowanych przez lata to włączano do grona pracowników naukowych i pracowników dydaktyczno-naukowych i to usuwano z niego, zmieniano zasady egzaminu i wymagania wobec znajomości przez nich języka obcego. Zob. Dubiński, Parzonka, 2013, s. 229-230.

bibliotekarzy bibliotek naukowych [Ustawa, 2013]. Od tej pory zasady dotyczące uzyskiwania najważniejszego w bibliotekach naukowych tytułu zawodowo-naukowego stały się niejasne, ponieważ każda biblioteka mogła przyjąć własne, a tytuł stał się obowiązujący jedynie w danej jednostce. Co prawda, Konferencja Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Wyższych wydała propozycje i nowe zasady, które mogłyby obowiązywać w kraju, lecz brak regulacji prawnej spowodował, że dokument pozostał w randze opinii organu [Wymagania, 2013]. Jednak nie tylko usunięcie egzaminu uczyniło zmiany w zawodzie bibliotekarskim i postrzeganiu go jako możliwości rozwoju zawodowego. Posunięcia Ustawodawcy doprowadziły do deprecjacji zawodu poprzez brak wymogu wykształcenia bibliotekoznawczego dla kadry zatrudnionej w bibliotekach. Tym samym powstało wrażenie, a nawet pewność, że jest to zajęcie, a nie zawód niosący za sobą konkretne kompetencje i może je wykonywać ktokolwiek, kto ukończył studia wyższe¹⁰.

W analizie stosunku bibliotekarzy do wykonywanego zawodu miarą może być m.in. chęć podwyższania swych kwalifikacji, co wykazują liczby osób zdobywających stopnie naukowe czy kolejne szczeble drabiny kariery bibliotecznej. Można widzieć zaangażowanie zawodowe w wielość publikacji naukowych autorstwa bibliotekarzy lub w uczestnictwie w konferencjach, pracach dotyczących zmian w działalności bibliotecznej, czy w końcu w przynależność do stowarzyszeń i towarzystw naukowych/zawodowych. W analizie można posłużyć się także wykazywanym w różnych badaniach poziomem satysfakcji zawodowej, co może mówić o wewnętrznej motywacji pracowników, poczuciu samorealizacji, kreatywności i zaangażowaniu w pracę oraz oczywiście o składnikach pracy mających znaczenie w tym obszarze badawczym: stabilizacji pracy, finansach, atmosferze środowiska (Wudarczewski, 2016, s. 126).

Należy jednak podkreślić, że każdy poniesiony wysiłek winien przekładać się w zdobywanie kolejnych elementów wizerunku zawodowego, czyli osiągnięcie stopni naukowych, tytułów zawodowych, awansów itp., w innym przypadku pracownicy tracą zainteresowanie rozwojem zawodowym. Czy nieokreślona sytuacja prawna, tym samym, nie stabilna pozycja bibliotekarza dyplomowanego jako etapu kariery zawodowej, brak przychylności rządzących wobec pracowników nauki w bibliotekach naukowych, może pozytywnie wpłynąć na osobę, chcącą rozwijać się czy osiągnąć znaczące miejsce w hierarchii zawodowej? Jak znaleźć motywację do pokonywania kolejnych etapów na drodze rozwoju zawodowego, gdy nie jest pewne czy włożony wysiłek będzie opłacalny i przerodzi się w satysfakcjonujące bibliotekarza profity. Maria Piłtyczak-Majerowicz zauważa możliwy negatywny wpływ deregulacji i braku nowych uregulowań w kwestii bibliotekarzy naukowych na ewentualnych kandyda-

---

¹⁰ W 2017 roku można zauważyć zmniejszanie się liczby bibliotekarzy dyplomowanych z 330 w 2012 do 270-280 w 2017, co jest efektem zlikwidowania egzaminu na bibliotekarza, oszczędnego mianowania nowych bibliotekarzy przez rektorów oraz rozczarowaniem samych bibliotekarzy do instytucji dyplomowanego.

tów do tytułu i ich motywację do rozwoju zawodowego. Młodzi bibliotekarze pragnący realizować marzenia o karierze naukowej w bibliotece akademickiej, mogą czuć niedosyt i rozczarowanie działaniem Ustawodawcy [Pidłypczak-Majerowicz, 2017, s. 2]. Likwidacja egzaminu jako zwiększenie liczby etatów czy otwarcie drogi awansu w bibliotekach akademickich dla osób, które ukończyły studia wyższe to argumentacja błędna i nie znajdująca potwierdzenia w realiach¹¹.

Obecnie losy bibliotekarzy akademickich związane są z wprowadzaniem zmian do szkolnictwa wyższego tzw. Konstytucją dla nauki. W tekście dokumentu nie zaznaczono konieczności utrzymywania przez uczelnie sieci informacyjno-bibliotecznych, co jest niepokojącym sygnałem. Trudno określić, czy jest to zwykłe przeoczenie przygotowujących dokument, czy kierunek zmian dotyczących bibliotekarstwa akademickiego. Może zespół przygotowawczy uznał, iż jest oczywistą rzeczą, że biblioteki są częścią uczelni wyższych i oby tak było. Z pewnością pozostawienie tej luki może skutkować ograniczaniem możliwości rozwoju zawodowego bibliotekarzy i w budowie karier zawodowych. Niepewność o los profesji bibliotekarskiej i osób, pragnących spełniać się zawodowo pozostaje, a nawet zwiększa się.

Wydaje się, że zawód bibliotekarza musi przejść kolejne zmiany, lecz przeprowadzona w Polsce deregulacja zawodów nie jest tym, czego oczekuje środowisko, co przedstawia szeroka dyskusja tocząca się niezmiennie od 2012 r. oraz nastroje bibliotekarzy zaangażowanych w rozwój bibliotek [Kuźma, 2013, s. 79]. Pomijając fakt konieczności posiadania tytułu bibliotekarza dyplomowanego (lub doktora nauk) w przypadku kandydowania na stanowiska dyrektorskie w bibliotekach, egzamin na bibliotekarza dyplomowanego stanowił ważny element w kształtowaniu kariery zawodowej bibliotekarzy. Należy fakt posiadania go rozpatrywać nie tylko, jako dostania się do elity zawodu, do grona nauczycieli akademickich, pracowników naukowych placówki, uzyskania innego finansowania, ale przede wszystkim możliwości realizacji swych ambicji na arenie bibliotekoznawczej i bibliotekarskiej. Bibliotekarze dyplomowani posiadają swoistą autonomię działania angażując się w pracę naukową czy społeczną, wykraczającą poza własną jednostkę¹². Ich pozycja była i jest wykorzystywana do organizowania procesów bibliotecznych, współpracy z organami uczelni, czy udziału w projektach realizowanych między bibliotekami. Należy zwrócić uwagę na zbieżność pojęcia kariery z jednostkowym poczuciem satysfakcji zawodowej, możliwością działania na szerszym forum, a tym z pewnością jest uzyskanie tytułu i pozycji bibliotekarza dyplomowanego.

---

¹¹ Liczba zatrudnionych w bibliotekach naukowych w 2015 r. wzrosła nieznacznie, bo o 0,5%, (46 etatów na łączną liczbę 9112). Należy wziąć pod uwagę zmniejszanie się ogólnej liczby bibliotek naukowych z 1043 w 2014 na 1001 w 2015 jako niepokojący trend. Zob. Stan...

¹² Mowa o angażowaniu się w pracę społeczną w stowarzyszeniach bibliologicznych, członkostwie w redakcji pism bibliotekarskich, uczestniczenie w konferencjach naukowych, warsztatach itp.

Sytuacja bibliotekarza, usiłującego osiągnąć sukces w swym zawodzie, nie jest jednoznaczna. Z jednej strony wymiernym osiągnięciem jest zdobycie tytułu bibliotekarza dyplomowanego, co jest możliwe jedynie w bibliotekach naukowych. Jednocześnie w obliczu deregulacji i braku rozwiązań systemowych w całej Polsce i taki plan kariery w tej chwili stoi pod znakiem zapytania. Działaniem, budującym sukces w profesji, może być również obrona dysertacji doktorskiej, choć w świecie bibliotecznym jest to osiągnięcie nie w pełni satysfakcjonujące. Nie zawsze pracownik z tytułem doktora nauk jest dostrzegany, jako wyjątkowo cenny i jako taki wykorzystywany w organizacji. Rzeczywistość pokazuje, że często jest to posunięcie niemalże hobbistyczne, zwłaszcza, jeśli pracownik nie stara się wykorzystywać jej do realizacji codziennych obowiązków, czym dawałby również sygnały o swoich możliwościach zawodowych i intelektualnych. Mając za sobą doświadczenie popełnienia pracy doktorskiej można realizować się na polu naukowym współpracując z innymi bibliotekarzami, jak również z naukowcami w danej dziedzinie wiedzy.

Napisanie i obrona dysertacji to jedna z możliwości otwierających drogę do kariery bibliotekarskiej, tym bardziej, jeśli wybrana problematyka będzie dotyczyła bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa. Aktywny intelektualnie pracownik, przejawiający inicjatywę w pracach wykonywanych w swej instytucji, powinien być nie tylko zauważony, ale także wykorzystany, jako potencjalna moc wspierająca rozwój miejsca pracy. Należy zauważyć, że pole nauki w Polsce ulega zmianom i wiele bibliotek zyskuje nowe zadania realizowane na rzecz rozszerzającego się obszaru badań naukowych.

Innym rozwiązaniem budującym pozycję bibliotekarza w środowisku jest doskonalenie swych kompetencji i umiejętności, by stanąć do konkursu bądź wykazać się chęcią pracy na stanowisku menadżerskim w bibliotece. O ile stanowiska najwyższe w bibliotekach akademickich – dyrektorskie, są ograniczone w dostępie z powodu wysokich wymagań wynikających z Ustawy o szkolnictwie wyższym, to już stanowiska niższych menadżerów bibliotecznymi są osiągalne dla wielu osób [Ustawa, 1997]. Kierownicy zarządzający poszczególnymi zespołami bibliotecznymi są rekrutowani z reguły spośród zatrudnionej kadry, według klucza kompetencyjnego. Coraz częściej w bibliotekach obowiązują opisy stanowisk, które określają konkretne wymagania wobec menadżerów, co ułatwia przygotowanie się do objęcia stanowiska. Należy zauważyć, że współczesne biblioteki to instytucje dysponujące wyspecjalizowanymi narzędziami typu technologie komputerowe czy programy komputerowe, których obsługa wymaga często dodatkowego wykształcenia prócz bibliotekarskiego. Dokończenie z pewnością pomoże w osiągnięciu wymarzonego stanowiska, o ile proces powoływania jest znany i przystępny pracownikom, tym bardziej, że można wystąpić o dofinansowanie ze strony uczelni, która być może wspomóc studiującego bibliotekarza. Współpraca bibliotek w klastrach, konsorcjach czy porozumieniach międzyinstytucjonalnych wymaga wielu umiejętności, a bycie reprezentantem biblioteki we wspólnych pracach z pewnością niesie poczucie ważności tak jednostkowe, jak i jako części konkretnej księżnicy.

Należy zauważyć, że budowa kariery nie jest działaniem jednorazowym, skończonym, a permanentnym, w czym widać związek ze współczesnym podejściem do zdobywania wiedzy i umiejętności, czyli modelem *lifelong learning*. Wymaga wiele wysiłku, zdecydowania w podejmowanych krokach oraz współpracy z władzami biblioteki. Można znaleźć satysfakcję z pracy w wykonywaniu codziennych obowiązków, można też postarać się, by osiągnąć coś więcej, być jednostką widoczną i znaczącą w organizacji. Nie musi być to zdobyte drogą otrzymywania kolejnych tytułów zawodowych czy naukowych, jednak wkład w kreowanie kariery powinien być zauważony przez osoby, które decydują o kadrach bibliotecznych. Aktywność bibliotekarza to konieczność w budowaniu swojego wizerunku zawodowego, jednak drugą stroną medalu jest pytanie o możliwości realizacji założonych planów. Pozostaje więc konstatacja, jakie są możliwości osiągnięcia sukcesu zawodowego w bibliotece.

Badania przeprowadzone na temat kariery i satysfakcji zawodowej bibliotekarzy wskazują na ich nikłe nadzieje na osiągnięcie wysokiej pozycji w zawodzie. Pracownicy bibliotek rozdzielają wyraźnie sukces zawodowy z odczuwaną satysfakcją i, o ile kariera jest w ich rozumieniu trudna do zdobycia, to wykonując swe obowiązki czują przyjemność i zadowolenie z pracy. Ciekawe jest stanowisko bibliotekarzy uniwersyteckich wykazane w badaniach Koniecznej, którzy przypisują znaczenie cechom osobowościowym, kreatywności, wyższemu wykształceniu – najlepiej bibliotekoznawczemu, oraz umiejętnościom organizacyjnym w drodze ku rozwojowi zawodowemu [Konieczna, 2013, s. 171]. Postawa ta jest widoczna w jednostkowych przypadkach karier bibliotecznych, potwierdzających, że taki wachlarz elementów służy budowaniu swej ścieżki zawodowej. Wydaje się, że kariera bibliotekarza to efekt pracy zależny od osoby i jej zdecydowania, a w drugiej kolejności od warunków zewnętrznych, choć te są istotne dla potrzeb formalnych. Brak możliwości osiągnięcia tytułu bibliotekarza/dokumentalisty dyplomowanego nie powinien ograniczać pracowników bibliotek w ich wysiłkach w rozwoju kariery zawodowej. Jak świadczy o tym historia i przytoczone dane, bibliotekarze nigdy nie ustawali w realizacji swych celów i nie wpływało to na zapał i ambicje zawodowe pracowników bibliotek naukowych. Dzieje profesji pokazują również, że instytucje biblioteczne zawsze dawały możliwości rozwoju zawodowego i osiągnięcia sukcesu tym, którzy intensywnie nad tym pracowali. Jak zauważa prof. Piđłypczak-Majerowicz, bibliotekarze polscy na przestrzeni lat, nie zważając na trudności, realizowali swe cele, co wpłynęło na zapisanie się ich nazwisk w kartach historii bibliotekarstwa (Piđłypczak-Majerowicz, 2017, s. 3 i dalsze). Bibliotekarze, bez rozdziału na dyplomowanych i bez tego tytułu, są aktywni na różnych polach swej dziedziny zawodowej, co przekłada się na liczbę ich publikacji czy zdobywane przez nich granty naukowe itd.¹³

---

¹³ Informacje o publikacjach bibliotekarzy dokumentowane są w corocznych sprawozdaniach bibliotecznych umieszczanych na stronach internetowych bibliotek akademickich.

Podsumowaniem niech będzie informacja zawarta w wydawnictwie statystycznym „Stan bibliotek w Polsce 2016 r.”, wskazująca na spadek pracowników bibliotek z wykształceniem kierunkowym w bibliotekach do 70%, jako zjawisko obserwowane po wprowadzeniu deregulacji [Stan]. Bez wymagań kwalifikacyjnych zawartych w ustawie, sankcjonuje się zatrudnianie osób bez przygotowania zawodowego, co może być działaniem zwiększającym zatrudnienie w ogóle, lecz w dłuższej perspektywie obniżającym poziom wiedzy i umiejętności personelu bibliotecznego w instytucjach, które mają zadanie rozszerzać wiedzę i naukę w kraju, poprzez wykonywanie swych statutowych zadań. Nasuwa się pytanie, kto z zatrudnionych będzie myślał o karierze bibliotekarskiej, a zwłaszcza naukowej, które zmuszają do wysiłku intelektualnego, a czasem i finansowego, bez formalnego wymogu wykształcenia profilowego lub uzupełnienia go. Jak wcześniej zauważono, również brak przełożenia wniesionego wysiłku zawodowego i intelektualnego na wymierne wyniki w pracy – awanse, finanse, pozycje, powoduje minimalizowanie chęci do pracy na rzecz organizacji, a w efekcie przeniesienie bogactwa swej wiedzy i doświadczenia na inne pola działania pracownika, co jest ewidentną szkodą dla organizacji. Ta przecież powinna korzystać z własnego kapitału ludzkiego, który jest jednym z filarów kapitału intelektualnego biblioteki.

Wynika z powyższych refleksji, że najważniejsze w kreowaniu kariery zawodowej są chęci do pracy, energia przekuwana w konkretne działania, co przynosi poczucie satysfakcji, a w konsekwencji buduje sukces, ponieważ ten osiąga się nie tylko tytułami, lecz pracami naukowymi czy działalnością na rzecz rozwoju organizacji. W tym jednak konieczne są działania zewnętrzne wspierające bibliotekarzy, czyli uregulowania Ustawodawcy, jego dbałość o kadry naukowe w bibliotekach, co może wpłynąć na ich mobilizację do podwyższania kwalifikacji zawodowych i realizowania swych celów w pracy. Nadzieja pozostaje w działaniach pojedynczych bibliotekarzy, stowarzyszeń czy związków bibliotekarskich, którzy mając dobre wzorce z przeszłości, będą, jako lobby, nieustannie przypominać o potrzebach bibliotek naukowych i ich pracowników.

Bibliografia

Birkenmajer Aleksander, Bilans dziesięcioletniej pracy na polu bibliotekarstwa i bibliografii w Polsce. *Przegląd Biblioteczny* 1929, nr 2, s.17-261.

Ćwiekowa Jadwiga, Działalność Komisji Egzaminacyjnej dla Bibliotekarzy Dyplomowanych (1962-1978). *Przegląd Biblioteczny* 1979, nr 3 s. 299-316.

Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. Dziennik Ustaw 1946, nr 26, poz.163. <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19460260163> (odczyt 24.10.17)

Dereń Ewa, Polański Edward, Wielki słownik języka polskiego. Red. Nauk. Edward Polański. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe, 2012, 978-83-7653-046-8

Dubiński Marek, Parzonka Ewa, Aktywność naukowa i zawodowa bibliotekarzy dyplomowanych Wrocławia – badania ankietowe (stan na 15.02.2013) [w] Bibliotekarz uwolniony - deregulacja czy degra-

dacja? praca zbiorowa / pod red. Haliny Brzezińskiej-Stec i Jolanty Żochowskiej. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu, 2013, s. 227-241

Gaberle Eustachy, Zadania bibliotekarza naukowego. *Przegląd Biblioteczny* 1929, nr 2, s. 272-278.

Gaca-Dąbrowska Zofia, Zawód bibliotekarza w II Rzeczypospolitej. *Roczniki Biblioteczne* 1982, z. 1/2 s.109-126.

Gębołyś Zdzisław, Zawód bibliotekarski na ziemiach niemieckich w latach 1789-1871. Katowice, Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2002.

Kołodziejska Jadwiga, Biblioteki publiczne w strukturze społecznej. Warszawa, Wydaw. SBP, 2010

Konieczna Danuta, Kształtowanie kariery zawodowej w bibliotekarstwie. Czy to możliwe w polskich realiach? [w] *Bibliotekarz uwolniony - deregulacja czy degradacja?* praca zbiorowa / pod red. Haliny Brzezińskiej-Stec i Jolanty Żochowskiej Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu, 2013, s. 164-177.

Konstytucja dla nauki. Ustrój nauki i szkolnictwa wyższego <http://konstytucjadlanauki.gov.pl/podsumowanie-zmian/ustroj-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego> (odczyt 8.01.18).

Kuźma Elżbieta, Etyka zawodu bibliotekarza a etyczność w awansowaniu pracowników bibliotek [w] *Bibliotekarz uwolniony - deregulacja czy degradacja?* praca zbiorowa / pod red. Haliny Brzezińskiej-Stec i Jolanty Żochowskiej. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu, 2013, s.75-83

Małczyńska, Kazimiera, Kształtowanie się zawodu bibliotekarza w Polsce do 1914 r. *Roczniki Biblioteczne* 1982 R.26, z. ½, s. 41-56

Pidłypczak-Majerowicz Maria, Bibliotekarze dyplomowani we współczesnej bibliotece naukowej – kłopot czy wyzwanie. *Biblioteka i Edukacja*, 2017, nr 11, <http://www.bg.up.krakow.pl/newbie/index.php/bie/article/view/177/178> (odczyt: 11.12.17)

Puchalski Jacek, Organizacja kształcenia bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w Polsce w okresie międzywojennym [w] *Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa. Kształcenie w perspektywie nowego stulecia*. pr. zbiorowa pod red. Elżbiety Barbary Zybert. Warszawa 1995, s. 12-18.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 kwietnia 1930 r. o służbie przygotowawczej i egzaminie kandydatów na stanowiska I kategorii w państwowej służbie bibliotecznej. Dz. U. 1930 nr 36 poz. 294. <http://dziennikustaw.gov.pl/du/1930/s/36> (odczyt: 24.10.17)

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 kwietnia 1930 r. o służbie przygotowawczej i egzaminie kandydatów na stanowiska II kategorii w państwowej służbie bibliotecznej. Dz. U. 1930 nr 36 poz. 295. <http://dziennikustaw.gov.pl/du/1930/s/36> (odczyt 24.10.17)

Samsel Agata, Bibliotekarze wyższych uczelni – przyczynek do historii 100-letniej walki o prestiż zawodu [w] *Bibliotekarz uwolniony - deregulacja czy degradacja?* praca zbiorowa / pod red. Haliny Brzezińskiej-Stec i Jolanty Żochowskiej. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu, 2013, s.35-54.

Siekańska Małgorzata, Psychologiczne uwarunkowania sukcesów zawodowych. *Przegląd Psychologiczny* 2004, T.47, nr 3, s. 275-290.

Słownik Języka Polskiego dostęp elektroniczny. <https://sjp.pwn.pl/szukaj/kariera.html> (odczyt 6.09.2017)

Słownik języka polskiego PWN, R-Z. Red. Nauk Mieczysław Szymczak. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWM, 1998, 83-01-11835-0

Słownik języka polskiego. T.3 H-K. Red. Nacz. Witold Doroszewski. Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964.

Stan bibliotek w Polsce objętych badaniem Głównego Urzędu Statystycznego – 2015 r. <http://www.bn.org.pl/download/document/1484562444.pdf> (odczyt 8.01.17)

Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustaw regulujących wykonywanie niektórych zawodów. Dz. U. 2013 poz. 829 <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20130000829> (odczyt 2.12.17)

Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach. Dz. U. 1997 nr 85 poz. 539, art.21 <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970850539/O/D19970539.pdf> (odczyt 15.11.17)

Włodarczyk Jerzy, Bibliotekarze bibliotek wyższych uczelni na ziemiach polskich w okresie zaborów. Próba syntezy. *Rocznik Biblioteczny* 1986, z. 1/2, s.53-70.

Wudarczyński Grzegorz, Wymiary i składniki satysfakcji z pracy w świetle wybranych koncepcji oraz perspektyw badawczych. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu*, 2016, nr 2, s.123-151.

Wymagania dla kandydatów na dyplomowanych bibliotekarzy oraz dyplomowanych pracowników dokumentacji i informacji naukowej: rekomendacja Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich. Opinia 25.03.2013 r. <https://kangur.uek.krakow.pl/kdbasp/?p=508> (odczyt 2.12.17)

Zimnoch Katarzyna, Ewolucja zawodu bibliotekarza – od strażnika zbiorów, przez bibliotekarza oświatowego i naukowego do specjalisty zarządzającego wiedzą. [w] *Bibliotekarz uwolniony - deregulacja czy degradacja? praca zbiorowa* / pod red. Haliny Brzezińskiej-Stec i Jolanty Żochowskiej. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu, 2013, s. 17-34.